

Klauzule społeczne jako sposób ułatwiający podmiotom ekonomii społecznej dostęp do realizacji zamówień publicznych

Mini poradnik dla samorządów terytorialnych i podmiotów ekonomii społecznej

Klauzule społeczne jako sposób ułatwiający podmiotom ekonomii społecznej dostęp do realizacji zamówień publicznych

§ Mini poradnik dla samorządów
terytorialnych i podmiotów
ekonomii społecznej

Publikacja powstała na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w ramach realizacji projektu „Koordynacja i rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Osi priorytetowej IX Włączenie społeczne, Działania IX.3 Rozwój ekonomii społecznej, Poddziałania IX.3.2 Koordynacja ekonomii społecznej

Tytuł: Klauzule społeczne jako sposób ułatwiający podmiotom ekonomii społecznej dostęp do realizacji zadań publicznych. Mini poradnik dla samorządów terytorialnych i podmiotów ekonomii społecznej

Autor: Tomasz Schimanek

Druk: R2 Print Płock

Łódź, czerwiec 2023

Rzeczpospolita
Polska

województwo
łódzkie

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Wprowadzenie

Klauzule społeczne to powszechnie używane określenie rozwiązań, które pozwalają osiągać dodatkowe korzyści społeczne przy udzielaniu zamówień publicznych. Są to rozwiązania przewidziane w unijnych dyrektywach dotyczących zamówień publicznych, w polskim Prawie zamówień publicznych oraz innych ustawach.

Pierwsze klauzule społeczne w Polsce pojawiły się 14 lat temu, w 2016 roku katalog tych rozwiązań został poszerzony i znalazł się w nowym Prawie zamówień publicznych obowiązującym od 2021 roku. Wielu zamawiających, zarówno w administracji rządowej, jak i samorządowej od lat wykorzystuje klauzule społeczne, są samorządy terytorialne, które wprowadzają wewnętrzne zalecenia lub nawet obowiązek stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych udzielanych przez podległe jednostki. Wciąż jednak **nie są to rozwiązania wykorzystywane powszechnie**, dlatego m.in. powstał niniejszy poradnik. Ma on zachęcić samorządy terytorialne do stosowania klauzul społecznych i odpowiedzieć, jak to zrobić w praktyce.

Klauzule społeczne pozwalają osiągać różne korzyści społeczne, ale z punktu widzenia państwa jedną z najważniejszych korzyści jest **ułatwianie dostępu do zamówień publicznych podmiotom ekonomii społecznej**. Dlatego poradnik koncentruje się na tych klauzulach, z których mogą korzystać podmioty ekonomii społecznej realizujące ważne dla państwa i społeczeństwa cele, przede wszystkim integrujące społecznie i zawodowo osoby zagrożone społeczną marginalizacją. Dodatkowo wskazane zostały rozwiązania, pozwalające osiągać inne korzyści społeczne.

Poradnik adresowany jest przede wszystkim do wóldarzy i urzędników samorządowych, a także do podmiotów ekonomii społecznej. Poza podstawowymi informacjami dotyczącymi klauzul społecznych poradnik zawiera kilka praktycznych wskazówek dotyczących ich stosowania oraz przykłady wykorzystania przez samorządy terytorialne. Dla tych, którzy chcą pogłębić wiedzę dotyczącą klauzul społecznych, w poradniku znalazły się również linki do użytecznych źródeł informacji.

Poradnik powstał na zlecenie **Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi** przede wszystkim z myślą o samorządach terytorialnych i podmiotach ekonomii społecznej z województwa łódzkiego. Może być on jednak przydatny także dla samorządów terytorialnych i podmiotów ekonomii społecznej z innych regionów oraz dla administracji rządowej.

Klauzule społeczne w zamówieniach publicznych

W Polsce i innych krajach członkowskich Unii Europejskiej co roku udzielane są dziesiątki, a nawet setki tysięcy zamówień publicznych. **Klauzule społeczne** to rozwiązania, które umożliwiają wykorzystanie zamówień publicznych nie tylko do realizacji konkretnych usług, dostaw i robót budowlanych, ale także do osiągnięcia **dotatkowych korzyści społecznych**, istotnych dla obywateli i dla państwa. Pomysł na uwzględnianie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych narodził się w Komisji Europejskiej w latach 90-tych ubiegłego wieku, a od 2004 roku klauzule społeczne obecne są w dyrektywach unijnych dotyczących zamówień publicznych.

W Polsce pierwsze klauzule społeczne pojawiły się w 2009 roku. Obecnie obowiązujące Prawo zamówień publicznych przewiduje kilka klauzul społecznych oraz innych rozwiązań pozwalających uwzględniać aspekty społeczne, wynikających z dyrektyw unijnych. Dodatkowo jest także w polskim prawie klauzula społeczna dotycząca zamówień nie podlegających dyrektywom unijnym i Prawo zamówień publicznych.

Stosowanie klauzul społecznych przynosi różne korzyści społeczne, najczęściej jednak związane **z zatrudnieniem oraz integracją społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym**, np. osób bezrobotnych, bezdomnych, osób z niepełnosprawnością czy uchodźców. W Polsce państwo wspiera stosowanie klauzul społecznych przede wszystkim jako instrumentu służącego rozwojowi **ekonomii społecznej**, czyli sfery działalności, której celem jest głównie integracja społeczna i zawodowa, tworzenie miejsc pracy oraz świadczenie usług społecznych. Zgodnie z ustawą o ekonomii społecznej w tej sferze działają podmioty ekonomii społecznej, do których należą:

- » spółdzielnie socjalne,
- » jednostki reintegracyjne: warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej i kluby integracji społecznej,
- » spółdzielnie pracy, w tym spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych oraz spółdzielnie produkcji rolnej,
- » organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia i fundacje,
- » organizacje kościelne w zakresie prowadzonej działalności pożytku publicznego,
- » stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- » spółki działające nie dla zysku, przeznaczające całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczające zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników.

Szczególną grupą wśród podmiotów ekonomii społecznej są **przedsiębiorstwa społeczne**. Nie jest to oddzielna forma prawna, przedsiębiorstwem społecznym może być prawie każdy podmiot ekonomii społecznej, spełniający dodatkowe kryteria, m.in.: zatrudniający co najmniej trzy osoby na umowę o pracę, dzielący zysku pomiędzy właścicieli, udziałowców, pracowników, zapewniający udział pracowników w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Przedsiębiorstwo społeczne może mieć cel reintegracyjny i/lub świadczyć usługi społeczne. Status przedsiębiorstwa społecznego nadaje wojewoda. Rejestr przedsiębiorstw społecznych prowadzi Minister Rodziny i Polityki Społecznej, jest on dostępny pod adresem internetowym: https://rjps.mrips.gov.pl/RJPS/RU/start.do?id_menu=59

Część klauzul społecznych ułatwia dostęp do realizacji zamówień podmiotom ekonomii społecznej, dlatego upowszechnianie tych rozwiązań jako instrumentu wsparcia ekonomii społecznej zostało m.in. przewidziane w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 roku, Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej, regionalnych i lokalnych programach rozwoju ekonomii społecznej.

Większość klauzul społecznych ma charakter **dobrowolny**, zamawiający sami decydują o tym, czy, w jakim postępowaniu, jaką klauzulę zastosować. Dotychczasowa praktyka wskazuje, że podstawą tej decyzji jest świadomość korzyści, wynikających ze stosowania klauzul społecznych. Kluczowe są **korzyści społeczne**, ale stosowanie klauzul przynosi także korzyści dla zamawiających, w szczególności samorządów gminnych i powiatowych, oraz dla podmiotów ekonomii społecznej.

Najważniejsze korzyści wynikające ze stosowania klauzul społecznych

Dla mieszkańców

- » zwiększanie stabilności zatrudnienia i bezpieczeństwa socjalnego pracowników,
- » zatrudnienie oraz integracja zawodowa i społeczna osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, np. osób z niepełnosprawnościami, bezrobotnych, więźniów czy uchodźców,
- » zwiększanie szans osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym na znalezienie trwałego zatrudnienia,
- » zwiększanie akceptacji społecznej dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- » upowszechnianie wśród wykonawców, a także ich pracowników oraz konsumentów standardów godnej pracy i Sprawiedliwego Handlu,

Dla mieszkańców

- » ułatwianie dostępu do zamówień publicznych podmiotom ekonomii społecznej prowadzącym integrację społeczną i zawodową osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i/lub świadczącym usługi społeczne,
- » ułatwianie dostępu do przedmiotów zamówień ich użytkownikom, w szczególności osobom z niepełnosprawnością i seniorom, co przyczynia się do podnoszenia jakości ich życia,
- » uspołecznianie świadczenia usług istotnych dla obywateli poprzez ich realizację przez organizacje pozarządowe i inne podmioty ekonomii społecznej, co wpływa na lepsze zaspokajanie potrzeb społecznych.

Dla samorządów terytorialnych

- » zwiększenie efektywności wydatkowania środków publicznych, bo za te same lub niewiele większe pieniądze, przeznaczone na realizację zamówień publicznych osiągnane są dodatkowe korzyści społeczne,
- » uzyskiwanie oszczędności w wydatkach publicznych, powstających dzięki tak zwanym kosztom zaniechania, na przykład w zakresie świadczeń społecznych,
- » zwiększenie wpływów budżetowych, np. z podatku PIT płaconego przez zatrudnionych,
- » wspieranie i uzupełnianie działań w sferze polityki społecznej, na przykład w zakresie aktywizacji zawodowej czy integracji społecznej,
- » wspieranie rozwoju ekonomii społecznej,
- » tworzenie lokalnych miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej,
- » zwiększenie szans na to, że zamówienia będą realizowane przez lokalnych wykonawców,
- » wspieranie rozwoju usług i produktów przyczyniających się do poniesienia jakości życia mieszkańców,
- » wykorzystanie do realizacji zadań publicznych potencjału podmiotów ekonomii społecznej,
- » budowanie pozytywnego wizerunku zamawiających.

- » stałe źródło dochodów z działalności ekonomicznej,
- » stabilizacja prowadzonej działalności dzięki zmniejszeniu ryzyka pozyskania zamówień publicznych,
- » zwiększenie zysku z działalności ekonomicznej, który może być przeznaczony na inwestycje w jej rozwój oraz na cele społeczne,
- » podtrzymanie lub zwiększenie zatrudnienia, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- » profesjonalna specjalizacja, w szczególności w zakresie usług społecznych,
- » budowanie wiarygodności i prestiżu nie tylko w społeczności lokalnej, ale także w odbiorze innych zamawiających, wykonawców, partnerów.

Zalety klauzul społecznych

Prawo zamówień publicznych przewiduje ogólną możliwość uwzględnienia aspektów społecznych np. w opisie przedmiotu zamówienia czy kryteriach oceny ofert. Ale zawiera również kilka **gotowych rozwiązań – klauzul społecznych**, co jest ogromnym ułatwieniem dla zamawiających, ponieważ nie muszą sami ich formułować. Daje to także **bezpieczeństwo korzystania z klauzul społecznych**, o ile zamawiający stosują je tak, jak to zostało zapisane w prawie. Inne zalety klauzul społecznych to:

- » zakotwiczenie w prawie unijnym i krajowym,
- » praktyka stosowania, która pozwala potwierdzić, że dzięki stosowaniu klauzul można osiągnąć istotne korzyści społeczne,
- » większość rozwiązań ma charakter dobrowolny, zamawiający mogą z nich korzystać w sposób elastyczny, dostosowany do udzielanych zamówień oraz lokalnych potrzeb i możliwości,
- » zamawiający sami – w granicach prawa – mogą decydować o szczegółach stosowania klauzul,
- » większość rozwiązań można stosować niezależnie od wartości i przedmiotu zamówienia,
- » zamawiający może stosować kilka rozwiązań w jednym postępowaniu, co pozwala zwielokrotnić korzyści społeczne.

Użyteczne jest również to, że klauzule społeczne to rozwiązania dostępne w powszechnie obowiązującym prawie, stąd, o ile sama klauzula tego nie wyklucza, można je stosować w zamówieniach:

- » udzielanych w oparciu o Prawo zamówień publicznych, także tych, o wartości od progów unijnych w górę,
- » o wartości poniżej 130 tys. zł, udzielanych w oparciu o wewnętrzne regulaminy zamawiających, niezależnie od tego, czy taka możliwość została czy nie została uwzględniona w regulaminie,
- » finansowanych ze środków unijnych, w tym udzielanych w oparciu o zasadę konkurencyjności.

Najważniejsze rozwiązania pozwalające osiągać korzyści społeczne

Rozwiązania skierowane bezpośrednio lub pośrednio do podmiotów ekonomii społecznej (PES)

Klauzula zastrzeżona

Jeżeli zamawiający chce:

- » wspierać integrację społeczną i zawodową osób bezrobotnych, osób z niepełnosprawnością, osób w kryzysie bezdomności lub innych osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 - » wspierać zatrudnienie takich osób,
 - » ułatwić realizację zamówienia podmiotom ekonomii społecznej, których celem jest integracja społeczna i zawodowa osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, zatrudniających takie osoby,
- to może skorzystać z klauzuli zastrzeżonej, o której mowa w art. 94 Prawa zamówień publicznych.

Rodzaj

Klauzula zastrzeżona to **warunek udziału** w postępowaniu.

Możliwości stosowania

Klauzulę można wykorzystać bez względu na przedmiot zamówienia i jego wartość.

Opis	<p>Zamawiający może zastrzec udział w postępowaniu wyłącznie do podmiotów spełniających łącznie dwa warunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> » są zakładami pracy chronionej, spółdzielniami socjalnymi lub innymi podmiotami, których głównym celem działalności lub działalności ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, jest społeczna i zawodowa integracja osób społecznie marginalizowanych, » co najmniej 30% zatrudnionych stanowią osoby należące do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Warunki stosowania	<p>Zamawiający:</p> <ul style="list-style-type: none"> » sam decyduje o zastosowaniu klauzuli zastrzeżonej, sam także wskazuje jakiej grupy (grup) ma dotyczyć wskaźnik zatrudnienia, wybierając z katalogu określonego w art. 94 PZP, » musi umieścić klauzulę przynajmniej w ogłoszeniu o zamówieniu, powinien powtórzyć ją w Specyfikacji Warunków Zamówienia (SWZ), a jeżeli to zamówienie o wartości poniżej 130 tys. zł, to w Opisie Przedmiotu Zamówienia (OPZ). <p>Potwierdzeniem spełnienia warunków klauzuli jest oświadczenie składane wraz z ofertą, ale zamawiający może również żądać dokumentów potwierdzających status oferenta i wskaźnik zatrudnienia.</p>
Korzyści dla PES	<p>Zastosowanie klauzuli znacząco zwiększa szansę realizacji zamówienia przez podmioty ekonomii społecznej, mające odpowiedni wskaźnik zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dzięki realizacji zamówień podmioty ekonomii społecznej mogą utrzymywać i poszerzać zatrudnienie tych osób.</p>

Klauzula usługowa

Jeżeli zamawiający chce:

- » wspierać integrację społeczną i zawodową oraz zatrudnienie osób bezrobotnych, osób z niepełnosprawnością, osób w kryzysie bezdomności lub innych osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 - » ułatwić realizację zamówienia podmiotom ekonomii społecznej, głównie spółdzielniom socjalnym i przedsiębiorstwom społecznym,
 - » wspierać uspołecznienie i deinstytucjonalizację świadczenia usług społecznych, zdrowotnych i kulturalnych istotnych dla mieszkańców,
- to może skorzystać z **klauzuli usługowej**, o której mowa w art. 361 Prawa zamówień publicznych.

Rodzaj	Klauzula zastrzeżona to warunek udziału w postępowaniu.
Możliwości stosowania	Klauzulę można wykorzystać bez względu na wartość zamówienia, ale tylko w przypadku udzielania zamówień na usługi społeczne, zdrowotne i kulturalne , których kody CPV określone są w art. 361 PZP.
Opis	Zamawiający może zastrzec udział w postępowaniu wyłącznie do podmiotów spełniających łącznie cztery warunki: <ul style="list-style-type: none"> » celem ich działalności jest realizacja zadań w zakresie użyteczności publicznej związanej ze świadczeniem tych usług oraz społeczna i zawodowa integracja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, » nie działają w celu osiągnięcia zysku, przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników, » struktura zarządzania nimi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, » w ciągu ostatnich 3 lat poprzedzających dzień wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia na usługi społeczne nie udzielono im zamówienia na podstawie tego przepisu przez tego samego zamawiającego.
Warunki stosowania	Zamawiający: <ul style="list-style-type: none"> » sam decyduje o zastosowaniu klauzuli zastrzeżonej, » musi umieścić klauzulę przynajmniej w ogłoszeniu o zamówieniu, powinien także powtórzyć ją w SWZ/OPZ. Potwierdzeniem spełniania warunków klauzuli jest oświadczenie składane wraz z ofertą, ale zamawiający może żądać dokumentów potwierdzających spełnienie warunków określonych w klauzuli. Umowa z wykonawcą wyłonionym w postępowaniu z klauzulą usługową nie może zostać zawarta na okres dłuższy niż 3 lata.
Korzyści dla PES	Zastosowanie klauzuli znacząco zwiększa szansę realizacji zamówienia przez podmioty ekonomii społecznej, spełniające warunki klauzuli. Trzy pierwsze warunki spełnia każda spółdzielnia socjalna oraz przedsiębiorstwo społeczne o celu reintegracyjnym , mające stosowne zaświadczenie od wojewody.

Zastrzeżenie dla spółdzielni socjalnych i przedsiębiorstw społecznych

Jeżeli samorząd chce:

- » wspierać integrację społeczną i zawodową oraz zatrudnienie osób bezrobotnych, osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie bezdomności i innych osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- » wspierać świadczenie usług społecznych przez podmioty ekonomii społecznej,
- » ułatwić realizację zamówienia spółdzielniom socjalnym i przedsiębiorstwom społecznym,

to może skorzystać z [zastrzeżenia zamówienia dla spółdzielni socjalnych i przedsiębiorstw społecznych](#), ale wyłącznie udzielając zamówienia o wartości poniżej 130 tys. zł. Taką możliwość dają: art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych i art. 26 ustawy o ekonomii społecznej.

Rodzaj	Zastrzeżenie to warunek udziału w postępowaniu.
Możliwości stosowania	Klauzulę można wykorzystać bez względu na przedmiot zamówienia, ale tylko w zamówieniach o wartości poniżej 130 tys. zł netto.
Opis	Zamawiający może zastrzec udział w postępowaniu wyłącznie do: <ul style="list-style-type: none">» spółdzielni socjalnych,» przedsiębiorstw społecznych (bez względu na ich cele).
Warunki stosowania	Zamawiający: <ul style="list-style-type: none">» sam decyduje o zastosowaniu zastrzeżenia,» musi umieścić klauzulę przynajmniej w ogłoszeniu o zamówieniu oraz w OPZ. Status wykonawcy można potwierdzić w przypadku spółdzielni socjalnej w Krajowym Rejestrze Sądowym, w przypadku przedsiębiorstwa społecznego w rejestrze prowadzonym przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej.
Korzyści dla PES	Zastosowanie klauzuli znacząco zwiększa szansę realizacji zamówienia przez spółdzielnie socjalne i przedsiębiorstwa społeczne . W przypadku przedsiębiorstw społecznych nie jest wymagane zaświadczenie od wojewody, bo zastrzeżenie dotyczy każdego przedsiębiorstwa społecznego wpisanego do rejestru.

Ułatwienia przy udzielaniu zamówień w obszarze rewitalizacji

Jeżeli zamawiający – będący urzędem gminy lub inną jednostką gminną – chce:

- » uspołecznic procesy rewitalizacji,
- » ułatwić organizacjom pozarządowym i spółdzielniom socjalnym realizację zadań przewidzianych w gminnym programie rewitalizacji,

to może wykorzystać **zwolnienie ze stosowania Prawa zamówień publicznych** określone w art. 11 ust. 5 pkt 5 Prawa zamówień publicznych w związku z art. 36 ustawy o rewitalizacji.

Rodzaj	Zwolnienie z obowiązku stosowania PZP.
Możliwości stosowania	Ze zwolnienia można skorzystać przy zamówieniach spełniających opisane poniżej warunki.
Opis	<p>Zamawiający nie stosuje PZP przy udzielaniu organizacji pozarządowej lub spółdzielni socjalnej zamówienia spełniającego następujące warunki:</p> <ul style="list-style-type: none">» zamówienie dotyczy usług lub robót budowlanych,» zamówienie ma wartość od 130 tys. zł, ale mniejszą niż progi unijne (dla samorządów próg na usługi to 215 tys. euro, na usługi społeczne 750 tys. euro, a na roboty budowlane – 5382 tys. euro),» zamówienie dotyczy przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w gminnym programie rewitalizacji oraz wykonywanych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji,» przedmiot zamówienia należy do działalności statutowej wykonawcy lub służy aktywizacji osób mających miejsce zamieszkania na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.
Warunki stosowania	<p>Zamawiający nie stosuje PZP, czyli:</p> <ul style="list-style-type: none">» udziela zamówienia bezpośrednio lub» zleca zadanie w inny przewidziany prawem sposób, na przykład w formie otwartego konkursu ofert z ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. <p>Zgodnie z art. 36 ustawy o rewitalizacji zamawiający korzystający z tego zwolnienia musi przed udzieleniem zamówienia umieścić w Biuletynie Informacji Publicznej ogłoszenie o zamiarze udzielenia zamówienia, a następnie informację o jego udzieleniu.</p>

<p>Korzyści dla PES</p>	<p>To rozwiązanie znacząco zwiększa szansę realizacji zadań w obszarze rewitalizacji przez dwa rodzaje podmiotów ekonomii społecznej, czyli organizacje pozarządowe i spółdzielnie socjalne. Najczęściej są to podmioty, które aktywizują społecznie mieszkańców rewitalizowanych obszarów, co dodatkowo wzmacnia efekty procesu rewitalizacji.</p>
<p>Klauzula zatrudnieniowa</p>	
<p>Jeżeli zamawiający chce:</p> <ul style="list-style-type: none"> » aby wykonawca do realizacji zamówienia zatrudnił osoby z niepełnosprawnością, osoby usamodzielniane, młodocianych w celu przygotowania zawodowego lub inne osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, » ułatwić realizację zamówienia podmiotom ekonomii społecznej, które zatrudniają takie osoby, <p>to może zastosować klauzulę zatrudnieniową, o której mowa w art. 96 ust. 2 pkt 2 Prawa zamówień publicznych.</p>	
<p>Rodzaj</p>	<p>Jest to warunek dotyczący przedmiotu zamówienia.</p>
<p>Możliwości stosowania</p>	<p>Klauzulę można wykorzystać bez względu na przedmiot zamówienia, a także jego wartość.</p>
<p>Opis</p>	<p>Zamawiający może zobowiązać wykonawcę, aby do realizacji zamówienia zatrudnił osoby należące do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, których katalog jest określony w art. 96 ust. 2 pkt 2 PZP.</p>
<p>Warunki stosowania</p>	<p>Zamawiający:</p> <ul style="list-style-type: none"> » sam decyduje o zastosowaniu klauzuli, » musi umieścić klauzulę w ogłoszeniu o zamówieniu oraz w opisie przedmiotu zamówienia w SWZ/OPZ, » sam określa, ile osób ma zostać zatrudnionych i do jakiej grupy (grup) osób zagrożonych wykluczeniem społecznym mają one należeć oraz jaki ma być okres ich zatrudnienia. <p>Wymóg zatrudnienia ma być spełniony w trakcie realizacji zamówienia, stąd też klauzula musi znaleźć się w umowie z wykonawcą. Zamawiający musi w umowie określić również sposób kontrolowania zatrudnienia oraz ewentualne sankcje, w przypadku niespełnienia warunków klauzuli. Wykonawca potwierdza zatrudnienie oświadczeniem składanym przed podpisaniem umowy lub w terminie wskazanym w umowie.</p>

<p>Korzyści dla PES</p>	<p>Warunki klauzuli zatrudnieniowej może spełnić każdy wykonawca, jednak jest to łatwiejsze w przypadku podmiotów ekonomii społecznej zatrudniających osoby zgrup zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p>
<p>Spoleczne kryteria oceny ofert</p>	
<p>Jeżeli zamawiający chce:</p> <ul style="list-style-type: none"> » zachęcić wykonawcę do osiągnięcia korzyści społecznych przy realizacji zamówienia, » ale nie chce narzucać mu tego jako obowiązku, <p>to może wykorzystać aspekty społeczne w kryteriach oceny ofert, zgodnie z art. 242 ust. 2 pkt 2 Prawa zamówień publicznych.</p>	
<p>Rodzaj</p>	<p>Kryteria oceny oferty.</p>
<p>Możliwości stosowania</p>	<p>Aspekty społeczne można wykorzystać bez względu na wartość zamówienia, w powiązaniu z jego przedmiotem.</p>
<p>Opis</p>	<p>To rozwiązanie nie jest klauzulą społeczną, ponieważ przepis nie formułuje konkretnego rozwiązania, a określa jedynie, że kryteria oceny ofert mogą uwzględniać aspekty społeczne, w szczególności dotyczące integracji zawodowej i społecznej osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>Oznacza to, że zamawiający sam może sformułować kryterium społeczne, ale najpewniejsze jest wykorzystanie w tym celu klauzul społecznych. Zamawiający może w kryteriach uwzględnić dodatkowe punkty np. za zatrudnianie do realizacji zamówienia osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym czy wykorzystanie etykiet społecznych, o których mowa w części „Inne rozwiązania”.</p> <p>Kryteria muszą być sformułowane:</p> <ul style="list-style-type: none"> » w powiązaniu z przedmiotem zamówienia, » w sposób jednoznaczny, zrozumiały i tak, aby można było je zweryfikować. <p>W przypadku zamówień udzielanych w oparciu PZP oraz w oparciu o zasadę konkurencyjności kryteria oceny ofert nie mogą dotyczyć właściwości wykonawcy.</p>

Warunki stosowania	<p>Zamawiający:</p> <ul style="list-style-type: none"> » sam decyduje o wykorzystaniu społecznych kryteriów oceny ofert, » sam formułuje kryteria społeczne, » sam także decyduje o wadze przyznanej kryteriom społecznym, » musi umieścić informację o kryteriach oceny ofert w ogłoszeniu oraz wSWZ/OPZ. <p>Jeżeli kryteria oceny ofert związane są z przedmiotem zamówienia, to muszą zostać uwzględnione w umowie z wykonawcą. Umowa musi uwzględniać sposób kontrolowania spełniania tych wymogów i ewentualne sankcje w sytuacji, w których wykonawca ich nie stosuje.</p>
Korzyści dla PES	<p>W przypadku zamówień o wartości od 130 tys. zł oraz zamówień udzielanych w oparciu o zasadę konkurencyjności nie jest możliwe uwzględnianie kryteriów dotyczących bezpośrednio podmiotów ekonomii społecznej. W zamówieniach o wartości mniejszej niż 130 tys. zł zamawiający, o ile jest to powiązane z przedmiotem zamówienia, może przyznać dodatkowe punkty za to, że wykonawca jest podmiotem ekonomii społecznej.</p>

Inne rozwiązania

Etykieta społeczna

Jeżeli zamawiający chce:

- » wspierać społeczną odpowiedzialność przedsiębiorców,
 - » popularyzować wśród pracodawców, pracowników i konsumentów standardy społeczne i środowiskowe,
 - » dostarczać odbiorcom zamówień produktów i usług wysokiej jakości,
- to może wykorzystać **etykietę społeczną**, o której mowa w art. 104 Prawa zamówień publicznych.

Rodzaj	Jest to warunek dotyczący przedmiotu zamówienia .
Możliwości stosowania	Klauzulę można wykorzystać bez względu na wartość zamówienia w powiązaniu, z przedmiotem zamówienia.

Opis	<p>Zamawiający może żądać, aby wykonawca do realizacji zamówienia wykorzystał produkty lub usług mające etykiety (certyfikaty) społeczne i/lub środowiskowe. Potwierdzają one, że przy produkcji lub świadczeniu usług spełnione zostały określone standardy społeczne i/lub środowiskowe. Etykiety muszą spełniać kilka wymogów określonych w art. 104 PZP, m.in. być dostępne dla wszystkich zainteresowanych podmiotów, co oznacza, że są to certyfikaty międzynarodowe.</p> <p>W Polsce dostępnych jest coraz więcej produktów posiadających etykiety spełniających powyższe warunki, najczęściej certyfikowanych w ramach tzw. Sprawiedliwego Handlu, czyli stosowania etycznych rozwiązań przy wytwarzaniu danych produktów, zwłaszcza w kwestii sprawiedliwego wynagradzania. Najpopularniejszym certyfikatem Sprawiedliwego Handlu jest Fairtrade, w Polsce dostępne z tym certyfikatem są m.in. kawa, herbata, cukier, banany, słodczyce, kwiaty, bawełna.</p>
Warunki stosowania	<p>Zamawiający:</p> <ul style="list-style-type: none"> » sam decyduje o zastosowaniu klauzuli, » sam decyduje o wyborze etykiety i produktów (usług), których ona dotyczy, » musi umieścić klauzulę w ogłoszeniu o zamówieniu oraz w opisie przedmiotu zamówienia w SWZ/OPZ. <p>Wymóg klauzuli jest spełniany w trakcie realizacji zamówienia, stąd też musi się ona znaleźć w umowie z wykonawcą. Zamawiający musi w umowie określić również sposoby kontrolowania spełniania warunku posiadania etykiety społecznej na produkty (usługi) oraz ewentualne sankcje, w przypadku niespełnienia warunku klauzuli.</p>
Korzyści dla PES	Etykiety społeczne musi stosować każdy wykonawca.
Dostępność przedmiotu zamówienia	
<p>Jeżeli zamawiający udziela zamówienia, przeznaczonego do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego, to musi określić wymagania w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych oraz projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników, chyba że nie jest to uzasadnione charakterem przedmiotu zamówienia.</p> <p>Taki obowiązek wynika z art. 100 Prawa zamówień publicznych, jest to również realizacja obowiązku określania wymagań dotyczących dostępności przy zlecaniu zadań publicznych, wynikającego z art. 4 ust. 3 ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Spełniając ten obowiązek zamawiający:</p> <ul style="list-style-type: none"> » ułatwia dostęp do przestrzeni i usług publicznych ich użytkownikom, w szczególności osobom z niepełnosprawnością, seniorom czy osobom ze specyficznymi potrzebami, np. uchodźcom nieznanym j. polskiego, » poprawia jakość i komfort życia tych osób. 	

Rodzaj	Jest to warunek dotyczący przedmiotu zamówienia .
Możliwości stosowania	<p>Rozwiązanie jest obowiązkowe, jeżeli:</p> <ul style="list-style-type: none"> » zamówienie przeznaczone jest do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego, » zamawiający stwierdzi, że jest to uzasadnione charakterem zamówienia. <p>Z ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami wynika obowiązek stosowania tego rozwiązania także przy udzielaniu zamówień o wartości mniejszej niż 130 tys. zł, zamówieniach udzielanych w oparciu o zasadę konkurencyjności oraz przy zlecaniu zadań publicznych w innych trybach.</p>
Opis	<p>Zamawiający określa w opisie przedmiotu zamówienia wymogi zapewniające dostępność dla jego użytkowników adekwatne do przedmiotu zamówienia:</p> <ul style="list-style-type: none"> » wykorzystując minimalne wymogi określone w art. 6 ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, » uwzględniając zasady projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników, » uwzględniając inne wymogi wynikające z prawa krajowego lub unijnego. <p>Wymogi muszą być sformułowane w sposób konkretny i zrozumiały dla wykonawcy oraz możliwe do weryfikacji przez zamawiającego.</p>
Warunki stosowania	Zamawiający musi umieścić informację o zastosowaniu wymogów w ogłoszeniu, a w opisie przedmiotu zamówienia w SWZ/OPZ musi sformułować te wymogi. Umowa z wykonawcą musi uwzględniać wymogi dostępności, sposób kontrolowania ich spełnienia oraz ewentualne sankcje w sytuacji, gdy wykonawca ich nie wypełnia.
Korzyści dla PES	Wymogi dostępności dotyczą każdego wykonawcy.

Klauzula pracownicza

Jeżeli zamawiający udziela zamówienia o wartości od 130 tys. zł netto, to ma **obowiązek** przeanalizowania, czy realizacja zamówienia obejmuje **czynności wymagające zgodnie z Kodeksem Pracy zatrudnienia na podstawie stosunku pracy**. Jeżeli zamówienie obejmuje takie czynności, to zamawiający ma obowiązek zażądać od wykonawcy i/lub podwykonawcy, aby do realizacji tych czynności zatrudnił pracowników na podstawie stosunku pracy. Obowiązek ten, określany jako **klauzula pracownicza**, wynika z art. 95 Prawa zamówień publicznych i dotyczy tylko zamówień na usługi i roboty budowlane.

Zastosowanie klauzuli: zwiększa stabilność zatrudnienia, wzmacnia bezpieczeństwo socjalne pracowników, zwiększa szanse stabilności realizacji zamówienia.

Rodzaj	Jest to warunek dotyczący przedmiotu zamówienia .
Możliwości stosowania	Klauzula jest obowiązkowa przy zamówieniach udzielanych w oparciu o PZP, ale zamawiający może ją wykorzystać w zamówieniach o wartości poniżej 130 tys. zł oraz w zamówieniach udzielanych w oparciu o zasadę konkurencyjności.
Opis	Zamawiający przygotowując postępowanie dotyczące zamówienia na usługi i roboty budowlane musi przeanalizować, czy w ramach realizacji zamówienia pojawiają się czynności wymagające zatrudnienia na podstawie stosunku pracy zgodnie z Kodeksem pracy. Jeżeli takie czynności występują, to zamawiający musi wskazać w dokumentacji postępowania rodzaj tych czynności i zażądać od wykonawcy i podwykonawcy, aby do ich realizacji w ramach zamówienia zatrudnił pracowników na podstawie stosunku pracy.
Warunki stosowania	Zamawiający musi umieścić informację o zastosowaniu klauzuli w ogłoszeniu oraz w opisie przedmiotu zamówienia w SWZ/OPZ. Wymóg dotyczy realizacji zamówienia, dlatego musi być zapisany w umowie, w której muszą się także znaleźć: sposób kontrolowania jego spełnienia oraz ewentualne sankcje, w przypadku, gdy wykonawca lub podwykonawca nie przestrzega warunków klauzuli.
Korzyści dla PES	Obowiązek wynikający z klauzuli pracowniczej dotyczy każdego wykonawcy.

Przykłady stosowania klauzul społecznych

Najczęściej zamawiający korzystają z rozwiązań, które mają charakter obligatoryjny, czyli klauzuli pracowniczej oraz – rzadziej – z dostosowania do potrzeb użytkowników. Jeśli chodzi o rozwiązania skierowane do podmiotów ekonomii społecznej, to zamawiający wykorzystują z reguły społeczne klauzulę zastrzeżoną oraz klauzulę zatrudnieniową. Poniżej kilka **przykładów** wykorzystania klauzul społecznych adresowanych do podmiotów ekonomii społecznej przez samorządy lokalne:

- » Spółdzielnia Socjalna „Kto rano wstaje” przygotowuje i dostarcza gorące obiady dla podopiecznych Ośrodka Pomocy Społecznej Wola w Warszawie dzięki wykorzystaniu klauzuli zastrzeżonej dotyczącej osób bezdomnych,
- » Gmina Sławno (woj. zachodniopomorskie) zastosowała klauzulę

- zastrzeżoną w zamówieniu na roboty budowlane, dzięki czemu wykonawcą była lokalna Spółdzielnia Socjalna „KOMUNALKA”,
- » Dom Pomocy Społecznej w Skrzynnie (woj. łódzkie) zastosował klauzulę zastrzeżoną, zatrudnieniową i kryterium oceny ofert dotyczące osób z niepełnosprawnością na usługi porządkowe, a wykonawcą jest Stowarzyszenie dla Osób Potrzebujących Pomocy „RAZEM” ze Skrzynna,
 - » Centrum Usług Społecznych w Adamówce (woj. podkarpackie) zlecając usługi opiekuńcze zastosowało klauzulę usługową, dzięki czemu usługę świadczyło lokalne Stowarzyszenie „InProgres”,
 - » Powiatowe Centrum Pomocy Społecznej w Wadowicach (woj. małopolskie) zastosowało zastrzeżenie dla spółdzielni socjalnych w postępowaniu na usługi opieki wytchnieniowej, dzięki czemu ich realizatorem była Spółdzielnia Socjalna Merchant,
 - » Rawa Mazowiecka oraz Biała Rawska (woj. łódzkie) zlecają Rawsko-Bialskiej Spółdzielni Socjalnej „Nadzieja i Praca” m.in. prace porządkowe, prace remontowe czy pielęgnację terenów zielonych z wykorzystaniem zastrzeżenia dla spółdzielni socjalnych,
 - » Centrum Usług Społecznych w Wiązownej (woj. mazowieckie) zastosowało klauzulę usługową zlecając usługi opiekuńcze, które realizuje Spółdzielnia Socjalna Odmiana.

Niektóre samorządy zarządzeniami wójtów, burmistrzów, prezydentów, uchwałami zarządów powiatów czy też zarządów województw wprowadzają **zalecenia** dotyczące stosowania klauzul społecznych. Takie zalecenia przyjęły np. Łódź, Legionowo, Powiat Makowski, Ustka, Wrocław, Województwo Mazowieckie czy Województwo Pomorskie. Nieliczne samorządy, takie jak Częstochowa czy Warszawa, wprowadziły **obowiązek** stosowania klauzul społecznych, z możliwością odstąpienia od niego w konkretnym postępowaniu, ale z uzasadnieniem.

Wskazówki dotyczące stosowania klauzul społecznych

Aby stosować klauzule społeczne należy:

- » zapoznać się z **przepisami**, z których wynikają klauzule społeczne,
- » stosować klauzule **literalnie** tak, jak to zostało przewidziane prawem i wprowadzać modyfikacje tylko tam, gdzie na to **pozwalają przepisy**, np. przy wyborze grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, etykiet społecznych czy kryteriów oceny ofert,

- » **rozpoznać możliwości osiągnięcia korzyści społecznych**, przed podjęciem decyzji o stosowaniu klauzul społecznych, np. ocenić, czy wykonawcy będą mieli możliwość zatrudniania pracowników z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym lub czy są podmioty ekonomii społecznej, które spełniają warunki klauzul i są w stanie zrealizować zamówienia,
- » przeanalizować, czy zastosowanie klauzul społecznych nie będzie miało **negatywnych skutków** dla realizacji zamówienia,
- » **przygotować postępowanie** o zamówienie publiczne uwzględniające klauzule społeczne odpowiednio: w ogłoszeniu, opisie przedmiotu zamówienia i w umowie,
- » **monitorować** stosowanie aspektów społecznych przez wykonawców i osiągnięcie korzyści społecznych.

Pomocne będzie w stosowaniu klauzul społecznych będzie skorzystanie z przepisów, przede wszystkim:

- » ustawy z dnia 11 września 2019r. – Prawo zamówień publicznych: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190002019> oraz
- » ustawy z dnia 5 sierpnia 2022r. o ekonomii społecznej: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001812>
- » ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001696>
- » ustawy z dnia 27 kwietnia 2006r. o spółdzielniach socjalnych: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20060940651>
- » ustawy Ustawa z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001777>

Przydatne będzie także sięgnięcie do opinii, opracowań i przykładów stosowania klauzul społecznych, dostępnych na stronie Urzędu Zamówień Publicznych, w zakładce społeczne zamówienia publiczne: <https://www.gov.pl/web/uzp/spoleczne-zamowienia2>

oraz do:

- » Komentarza Urzędu Zamówień Publicznych do Prawa zamówień publicznych: https://www.uzp.gov.pl/__data/assets/pdf_file/0028/49078/Komentarz-do-Prawa-Zamowien-Publicznych-wersja-uzytkowa.pdf
- » informatora: „Aspekty społeczne w nowym Prawie zamówień publicznych”: <http://ozrss.pl/pobierz/aspekty-spoeczne-w-nowym-prawie-zamowien-publicznych.pdf>

